

Zsidóhitű magyar politikusok

Írta: Földes Artúr dr.
író

pesti lipótvárosi kerületben 1869 január havában két Deák-párti képviselőjelölt küzdött a mandátumért: Fáik Miksa és Wahrmann Mór. Az akkor még fiatal „öreg” Tenczer Pál mintaképe volt az ügybuzgó, ötletes pesti kortesekne. Hogy Wahrmann Mór választási zászlaját diadalra juttassa, Tenczernek merész ötlete támadt. Levelet írt a „haza bölcsenek”, Deák Ferencnek. Ez volt a szövege:

„Mélyen tisztelt Uram!

Engedje meg, hogy a következő kérelemmel forduljak Nagyságodhoz:

A Lipótvárosban két Deák-párti képviselőjelölt lépett föl. Az egyik hazánk egyik legkitűnőbb és legérdemesebb publicistája, dr. Fáik Miksa, a másik a kereskedelmi kar egyik legkiválóbb képviselője, Wahrmann Mór. Fölkérem mély tisztelettel Nagyságodat, kegyeskedjék véleményét az iránt nyilvánítni, szükségesnek tartja-e a kereskedő megválasztását és hogy fontosnak tartja-e ez által is a zsidók egyenjogúsításának érvényesülését.

Kegyes válaszát kérve, maradtam

határtalan tisztelettel
Tenczer Pál.”

Deák Ferenc még aznap elküldte válaszát:

„T. cz. Tenczer Pál úrnak.

A választások szabadságát s részrehajlatlanságát annyira tisztellem, hogy azokra sem közvetve, sem közvetlen befolyást gyakorolni nem kívánok, önnek hozzám intézett kérdéseire tehát egész általánosságban felelek.

Igenis óhajtom, hogy a közelebbi országgyűlésre, legalább a főváros részéről, ha lehet, valamely kereskedelmi notabilitás is választassék, mert a kereskedelmi érdekek házára nézve a legnagyobb fontosságúak.

Kívánatosnak tartom, hogy a zsidók egyenjogúsága e részben is tetteleg életbe lépjen, s minthogy közöttük oly sok kitűnő kapacitás van, óhajtom, hogy ezen intelligens férfiak a törvényhozás terén is működhessenek az ország javára.

Ami a lipótvárosi választást illeti, ez már speciális kérdés, melyhez irányadólag nem szólhatok. Mindenik jelölt kitűnő egyéniség, s óhajtásom az volna, hogy az országgyűlés tagja legyen mindenik, mert Wahrmann úr mint kereskedő, Falk úr pedig mint publicista és államgazdász nyereség lenne a törvényhozásnál. Égy kerületből ez természetesen nem történhetik; de hogyan lehetne azt elérni, azt nem tudom. Isten áldja.

Tisztelettel alázatos szolgálja

Deák Ferenc.

A gordiusi csomót, amit a haza bölcse nem tudott megoldani, huszáros lendülettel kettévágta a kis sánta Tenczer. Publikálta Deák Ferenc levelét, mire Falk Miksa lemondott a Lipótvárosról és máshol keresett és talált mandátumot, így aztán Wahrmann Mórt egyhangúan választották meg országgyűlési képviselőnek.

Ettől az időtől a Lipótvárosnak mindig zsidóhitű országgyűlési képviselője volt.

Wahrmann Mór halála napjáig élvezte polgártársainak egyhangú bizalmát. Úgy a parlamentben, mint a társadalmi életben és a hitéletben ő volt a magyar zsidóság reprezentáns vezéralakja. Képviselőtársai szerették és becsülték. Egész életében az egymást felváltó 67-es kormányok háta mögött ült. Politikai véleménye és szavazata szinte jelképezte a magyar zsidóság egyetemének politikai meggyőződését. És a hatvanhetes politikának támogatása mindenkoron érdeme lesz a magyar zsidóságnak. Deák Ferenc alkotását a világháború rombadöntötte anélkül, hogy az utána következő szerencsétlen idők ennél jobbat, tartósabbat vagy magyar nemzeti szempontból üdvösebbet alkottak volna.

A hatvanhetes kormányok közjogilag mindig egészséges konzervativizmusnak voltak meggyőződéses végrehajtói. De csak – közjogilag. Minden egyéb tekintetben a nemes liberalizmust szolgálták és gyakorolták, így nem csoda, hogy a magyar zsidóság, amelynek testéről ez a liberalizmus vette le a jogtalanság politikai bilincseit, szívvel-lélekkel támogatta Deák, Andrassy és Tisza Kálmán, majd Wekerle, Banffy és Tisza István kormányát.

Wahrmann Mór halála után *Mezei* Mór lett a lipótvárosi követ, de már nem egyhangúan. Nagyon erős ellenfele támadt az akkor még egészen fiatal Sándor Pálban. (Van-e, ki e nevet ma már nem ismeri?) A legközelebbi választáson már ő győzött is és azóta megszakítás nélkül, még a mai nemzetgyűlésen is ő képviseli ezt a kerületet.

Sándor Pál sohasem volt szolgálai mamelukja a mindenkori kormánynak. Temperamentuma inkább az ellenzéki padokra vonta és talán sohasem volt annyira elemében, mint a közelmúltban, - miikor tenger ellenség közepette egyedül, elhagyottan, de sziklaszilárdan védte a méltatlanul üldözött zsidókat.

A parlament vezéralakjai között mindig voltak zsidóhitű politikusok.

Mezei Ernő, a most is igaz magyar lendülettel író publicista, mikor először képviselőnek fellépett, a halhatatlan nagy magyarnak, Kossuth Lajosnak bizalmával dicsekedhetett. A kormányzó levelet irt a miskolci választóknak és igazán nem rajta múlt, hogy az intranzigens függetlenségi jelölt akkor még nem került be a parlamentbe. Mikor aztán képviselő lett, bátran, lelkének hazafias és vallásos felháborodásával védte a magyar zsidóságot a tiszaszézlári ostoba vérvád gyanúja és rágalma ellen.

Mellette még *Bakonyi* Samu és *Barta* Ödön voltak vezéralakjai a függetlenségi eszméknek. Képességeiket még az ellentáborban is megbecsülték.

Wahrmann és Mezei politikai meggyőződését vallották még *Darvai* Fülöp, Nagy Sándor, *Farkas* Pál és más zsidóhitű 67-es kormánypárti politikusok. Nemcsak tudással, hanem meggyőződéssel, sőt lelkesedéssel állottak az oly sokszor méltatlanul tárnadott és népszerűtlen hatvanhetes kormányok mögé.

A zsidóhitű politikusok közül államférfiúi polcra hárman kerültek: *Horn* Ede, *Vadász* Lipót és *Vázsonyi* Vilmos.

Az első már régen a történelemé. Sőt változatos, tudományos és publicisztikai sikerekben gazdag életének csak utolsó évtizedére sütött a magyar politikai aréna reflektora.

Életének legnagyobb és munkálkodásban legtermékenyebb részét külföldön töltötte. 1870-ben megválasztják képviselőnek és öt esztendővel később már államtitkár a kereskedelmi minisztériumban. Most alkalmatlan lenne nemzetgazdasági, statisztikai és publicisztikai tapasztalatainak hazája javára való gyümölcsöztetésére, de, sajnos, amikor bebizonyíthatta volna, hogy az államférfiúi koncepció és genialitás összefér a zsidó származással, hirtelen meghal. Ezután évtizedek múlnak el, míg újra zsidóhitű államtitkára lesz az országnak.

Vadász Lipót, az igazságügyminisztérium volt államtitkára, egyike a legképzettebb politikusoknak és a legkitűnőbb szónokoknak.

Mikor szűkebb pátriájából, Kisvárdáról felkerül a magyar parlamentbe, alig néhányan ismerik. De már első beszéde feléje fordítja a közfigyelmet. A klasszikus szépségű, hazafias aggódástól áthatott beszéd annyira megalapítja és elbűvöli Tisza Istvánt, hogy legbensőbb barátjává fogadja Vadászt. Ez a beszéd viszi őt poli-

tikai karrierjének útján előre, ez ülteti az igazságügyi államtitkári székbe. És ha Tisza Istvánt szerencsétlen hazánk balvégzete időnek előtte le nem sodorja a koránykerék mellől, Vadász Lipót első zsidóhitű magyar minisztereként fejezi be politikai pályáját. Államférfivá predesztinálta első beszédjénél is formásabb és tartalmasabb szónoklata, amely Magyarország parlamentjében akkor hangzott el, mikor a katasztrófa közeledésének szele már megcsapta az országot.

„A hazafias aggodalom bűgő harsonája zeng e beszéd nemesveretű soraiban.

Nem hallgattak rá. A katasztrófa nem volt elhárítható. A romok maguk alá temettek mindent, amiben hitt és amiért küzdött öt súlyos esztendőn át Európa harcterein a magyarság. Az országgyűlési napló őrzi Vadász nagy beszédének minden szavát s így tanúságot tehet arról, hogy zsidóhitű magyar államférfi volt, aki az utolsó percben is vissza akarta tartani a vesztébe rohanó magyart...

Magyar államférfi egész pályafutását teljes iramban csak egyetlen zsidóhitű magyar politikus futotta meg: *Vázsonyi Vilmos*. Elérkezett a zenitre, de olyan rohamban, hogy nem bírt a saját lendületével, s a túlsó oldalon lezuhant a – népszerűtlenség mélységébe. De hogy Vázsonyinak a magyar politikában még van jövője, azt velünk együtt vallania kell legádázabb ellenfelének is. Ő az, akire mindenképpen ráillik a híres, mert furcsa Bánffy-mondás: „leszek én még tetteikkel tényező”. Míg Vázsonyi nevét ez országban áldva áldják és átkozva átkozzák – hű és biztos portrét róla rajzolnunk lehetetlen. Adjuk át ezért a szót egyik legnagyobb ellenfelének, *Rákosi Jenő*nek, aki így irt róla 1918 március 16-án:

„Tehát Vázsonyi... Sokszor vizsgáltuk, sokszor iparkodtunk a veséibe látni, sokszor írtunk róla, de mint minden ritka és gazdag tehetségé, ma is titokzatos az igazi lénye. Mint a nagy hegyet egyszerre mindig csak egy-egy oldaláról lehet nézni, sohasem lehet áttekinteni. Ha pedig neki megy az ember közelről, akkor annyi a kúp, a völgy, az erdő, a tisztás, a szakadék rajta, hogy mentül tovább járja az ember a rejtelseit, annál átláthatatlanabbnak érzi összességében. Egységesnek, harmonikusnak, következetesnek csak nagyobb távolságból látjuk a nagy hegyet. A kiválóságokkal megrakott ember is közelről változatos, szakadékos, következetlen. Nem zárkozhatunk el Vázsonyi Vilmos nevezetes adományainak megismerése elől. Etikai értékét (mint politikusé), jellembeli tartalmát (természetesen mindig min-t politikusé) azok fogják megállapítani, akik majdan nagyobb distanciából vehetik szemügyre nem beszédein, hanem cselekedetein keresztül. Mind a kettő: erkölcsi és jellembeli értéke abból fog kiderülni, hogy e nemzetnek fia, aki önerejéből emelkedett az ország sorsát *intéző* férfiak sorába, mit akar és mit tudott tenni a magyar nemzetért. Hogy e nemzet, ha a világválság e napjaiban meg tudott állani, további léte és új virágzása alapjait raktáré le vagy a rombolás mikrobáit oltottam bele a nemzet véérébe.”

Az a „nagyobb távolság”, amelyből a történetíró az objektív ítélet szemüvegén nézhetné és vizsgálhatná e nagy magyar állam-

férfi cselekedeteit és e cselekedetek lelki rugóit, még nincs itt és hála isten, hogy még nincs itt. Hisszük, hogy szerencsétlen nemzetünknek szüksége lesz még Vázsonyi államférfiul genialitására.

Aggodon és szeretettel figyeltük merészlemdületű politikai pályáját attól a perctől, mikor első vezércikkét olvastuk a zsidók recepciója érdekében. Nagyszerű és gazdag publicisztikai és közéleti működésével nyitott könyv volt előttünk egész politikai pályája. Erkölcsi és jellembeli értékét igenis mérlegre tehetjük: a magyar nemzetnek és zsidó felekezetének mindenkoron hű fia volt és lesz örökké ...

Aminthogy a magyar nemzetnek és zsidó felekezetünknek hű fiai voltak és maradtak nemcsak e rövid cikkben méltatott politikusok, de azok is, kik – kimaradtak.

Vészi József, Lányi Mór, Szatmári Mór, Fried Lajos, Kelémén Samu, Bródy Ernő, Pető Sándor, Molnár Jenő, Rajk Aladár politikai kvalitásából például semmit sem von le, hogy csak akkor emlékezünk meg róluk, mikor már végére érünk ezeknek a soroknak.

Igaz zsidók és jó magyarok a zsidóhitű magyar politikusok...

